ПРОТИСТОЯННЯ КУЛЬТУРНИХ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

CONFLICT OF CULTURAL IDENTITIES IN MODERN UKRAINIAN SOCIETY

У сучасному полікультурному українському суспільстві ідентичність є різноплановою і різниться декількома видами. Головною проблемою є вивчення понять культурної ідентичності. Саме під впливом соціального оточення індивід отождено себе з певною культурою, традицією, моделями поведінки, прийнятими в суспільстві даної культури.

Метою дослідження є науково-теоретичне обґрунтування особливостей розвитку та сучасних тенденцій культурної ідентичності в суспільстві та її соціальної зміни для створення української модерної культурної нації. Методологія дослідження полягає в аналітичному аналізі вивчення культурної ідентичності. Аналіз дає змогу дослідити і проаналізувати сучасні типи культурної ідентичності, прослідкувати нові культурні характеристики. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у статті аналітично досліджено природу видів культурної ідентичності. Як видно, всі культурні ідентичності модернізуються і проникають у соціальні процеси суспільства. Сьогодні ми можемо бачити, що культура постійно фіксує у своїх процесах різні зразки культури, яких так потребує українське суспільство, але, на жаль, вони проникають через нав'язування суспільству штампів та стандартів, зразків культури. Конфлікт культурних ідентичностей повинен чітко вивчатися через понятійний і концептуальний базис, щоб бути супроводом для становлення національної державності. Результатом цього повинна стати сучасна нова база вивчення понять та термінологічного вживання понять «ідентичність» та «культурна ідентичність». Сьогодні ідентичність постійно змінює свою форму та засоби поширення її значення, постає криза вивчення критеріїв традиційної української етнокультурної ідентичності.

Висновок. Унаслідок глобалізаційних процесів усі наведені позиції та види оцінок культурних ідентифікаційних процесів у сучасному українському суспільстві дають змогу зробити висновок значимості культурної ідентифікації в сучасному суспільному розвитку. Аналіз різних типів культурної ідентичності в сучасній Україні має здійснюватися на основі соціально-культурного компромісу та об'єднання глобалізаційних процесів для визначення долі сучасного українського суспільства.

Ключові слова: культура, культурна ідентичність, модерна культура, культурна

нація, полікультурність суспільства, етнокультурна ідентичність, глобалізація.

In today's multicultural Ukrainian society, identity is diverse and varies by several kinds. The main problem is the study of the concepts of cultural identity. It is under the influence of the social environment that the individual identifies himself with a certain culture, tradition, models of behavior adopted in the society of this culture.

The purpose of the research is to provide scientific and theoretical substantiation of the peculiarities of development and modern trends of cultural identity in society and its social changes to the creation of the Ukrainian modern cultural nation. The research methodology consists in the analytical analysis of the study of cultural identity. The analysis provides an opportunity to explore and analyze contemporary types of cultural identity, to follow new cultural characteristics. Scientific novelty of the obtained results is that in the article the nature of the types of cultural identity is analyzed analytically. Apparently, all cultural identities are modernized and penetrated into the social processes of society. To date, we can see that culture constantly captures different processes of culture that the Ukrainian society so requires, but unfortunately they penetrate the imposition of stamps and standards, and samples of culture to society. The conflict of cultural identities should be explicitly explored through the conceptual and conceptual framework, to be the support for the establishment of national statehood. The result should be a modern, new basis for the study of concepts and terminological use of the concept of identity and cultural identity. Nowadays, identity constantly changes its form and means of disseminating its significance; there is a crisis of studying the criteria for the traditional Ukrainian ethno-cultural identity.

Conclusion. As a result of globalization processes, all the presented positions and types of evaluations of cultural identification processes in modern Ukrainian society make it possible to conclude the significance of cultural identification in contemporary social development. The analysis of various types of cultural identity in modern Ukraine should be based on socio-cultural compromise and the unification of globalization processes to determine the fate of modern Ukrainian society.

Key words: culture, cultural identity, modern culture, cultural nation, multicultural society, ethno-cultural identity, globalization.

УДК 316.4

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-1.22>

Шевель І.П.

к.соціол.н., доцент, заступник декана факультету міжнародних відносин Київський національний університет культури і мистецтв

Постановка проблеми. Українська держава є поліетнічною державою, в якій актуалізуються проблеми культурної ідентифікації особистості поряд з ідентифікацією всіх етносів у цілому, їхніх матеріальних та духовних культур. Саме через культурну ідентифікацію розглядається і вивчається багато важливих аспектів сучасного модерного культурного життя в Україні.

Сьогодні на перший план виходить участь у культурному виробництві, культурному споживанні, культурному дозвіллі, культурному спілкуванні, культурній комунікації, культурній дипломатії, культурному середовищі.

Процес інтеграції навколо способу життя, смаків, захоплень, інтересів стає культурною ідентифікацією цих процесів. Саме цю пробле-

матику вдало розглядає соціологічна аналітика з актуальних проблем культурної ідентифікації на глобальному рівні як в українському суспільстві, так і у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема саме культурної ідентичності розглядається у різних аспектах багатьма дослідниками, які ставлять їх за предмет свого вивчення, серед них: А. Ручка, С. Кримський, Л. Скокова, З. Бауман, У. Бек, А. Гіденс, Дж. Александер. Питання етнокультурних ідентичностей є окремою дослідницькою сферою, зокрема в соціології та політології ними займаються І. Курас, В. Євтух, Л. Нагорна, О. Слободян.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні новітніх концепцій та культурних різновидів сучасної культурної ідентичності, її складників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна культура проходить історичні етапи. На кожному з них культура має свої риси та ознаки розвитку. Сьогодні увага приділяється вивченню ідентичності з боку культурного значення.

Українське суспільство, як відомо, є поліетнічною державою, різні етнічні походження зумовлюються входженням до різних культурних груп та прийняттям відповідної національно-культурної ідентичності.

Американський дослідник Ф. Фукуяма у статті «Ідентичність: запит на гідність і політичні образи» проголосив, що політика ідентичності є головною концепцією у сучасному часі, вона пояснює, що відбувається у глобальних процесах [1]. Політика, на думку Ф. Фукуяма, вже не відображає конфлікти у сфері матеріальних потреб та інтересів, почуття і дії людей умотивовуються відчуттями гідності, приниження і т. д. «Культурні війни», які феєрично подорожують світом, викликаються саме такими відчуттями.

Можемо погодитися, що культурна ідентичність – це набір переконань і способу життя. Як пропонує Ф. Фукуяма, ліпше вживати поняття «кредо-ідентичність» (creedalidentity), яка будується не на расовій, релігійній чи етнічній приналежності, а на певних переконаннях і цінностях. Відповідно, політика ідентичності має спиратися на стратегії інкультурації, прищеплення і засвоєння визнаних цінностей [1]. Сучасні українські дослідники виділяють типи національно-культурних ідентичностей [2].

До першого типу належить образ традиційної ідентичності, де образ українця на рівні стереотипу. До таких культурних ідентичностей можемо віднести таких відомих особистостей, як Л. Українка, Т. Шевченко, М. Грушевський. Завдяки сучасній українській літературній мові створився найвагоміший інструмент культурної ідентичності звільнитися від «чужого впливу», це – засіб розвитку

національної самобутності. За даними соціологічного моніторингу культурних процесів, який постійно проводить Інститут соціології НАН України, з 2018 року національно-культурне відродження в Україні зросло до 41,2%, майже кожен другий громадянин ідентифікує себе з образом українця, відбувається культурно-національне відродження [7, с. 509].

До другого можемо віднести мовний пріоритет, де поряд з українською мовою тісно пересікається й російська. Проте російська мова не знаходить у сучасних умовах підтримки, великий акцент робиться саме на державну мову. За даними соціологічного моніторингу, який постійно проводить Інститут соціології НАН України, 91,1% населення надає перевагу українській мові і спілкується нею в повсякденному житті [7, с. 452].

До третього типу належить ідентичність типу «радянської людини», тобто у людей похилого віку відбувається ностальгія за тими часами, тому в них не відбулася легко самоідентифікація до сучасного стилю життя, не хватає духу боротьби за виживання в нових умовах. За даними соціологічного моніторингу культурних процесів, який постійно проводить Інститут соціології НАН України, 3,1% людей сьогодні відчують себе громадянином колишнього Радянського Союзу, але це стосується тільки людей похилого віку, які не захищені від соціальних змін; саме громадянином України себе вважають 58,6%, це – показник національної ідентичності [7, с. 464].

До четвертого типу належить вплив глобальних процесів, які постійно рухають Україну в напрямі розвитку інформаційно-культурного, економічного, геополітичного процесів. За даними соціологічного моніторингу культурних процесів, який постійно проводить Інститут соціології НАН України, 26,3% населення не задоволені, як розвивається ситуація в країні, а 16,4% скоріше задоволені і вважають, що країна взяла правильний вектор розвитку [7, с. 425]. Ми з легкістю запозичуємо західні зразки в наших прагненнях гідності, свободи, толерантності, цінності до модерної культурної ідентичності, західного культурного впливу; змінюється світогляд українських громадян, особливо молоді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у статті аналітично досліджено природу видів культурної ідентичності. Як видно, всі культурні ідентичності модернізуються і проникають у соціальні процеси суспільства. Сьогодні ми можемо бачити, що культура постійно фіксує у своїх процесах різні зразки культури, яких так потребує українське суспільство, але, на жаль, вони проникають через нав'язування суспільству штампів та стандартів, зразків культури. Конфлікт культурних ідентичностей повинен чітко вивчатися

через понятійний і концептуальний базис, щоб бути супроводом для становлення національної державності. Результатом цього повинна стати сучасна нова база вивчення понять та термінологічного вживання понять «ідентичність» та «культурна ідентичність». Сьогодні ідентичність постійно змінює свою форму та засоби поширення її значення, постає криза вивчення критеріїв традиційної української етнокультурної ідентичності [3, с. 9].

Великий різновид культурних ідентичностей може призвести до кризи та до ризику дезорганізації нашого суспільства. Кожна людина прагне самоствердитися. Людині, щоб бути собою, необхідно ідентифікувати себе з якоюсь іншою спільністю, тому пропонуємо розглянути види культурних ідентичностей.

Розкриємо коротко види ідентичностей у полікультурних суспільствах.

Ідентичність корпоративна, до неї відносяться поняття «корпоративна культура», «культура мови», які втілюють дух підприємства і відрізняються від поняття [3, с. 9] «корпоративний імідж», у якого вагома місія – показувати зовнішню картину організації. Ці поняття формують цілісність організації та ведуть до розвитку колективу.

Ідентичність гендерна – показує як індивід усвідомлює свою належність до статі, визначає самосвідомість особистості, демонстрування себе як представника статі. Саме ця ідентичність починає формуватися з раннього дитинства, з уявлення про «чоловіче» та «жіноче» і будує свою особистість як відповідальний індивід для суспільства.

Ідентичність вікова – вона показує нам, що під час аналізу кожної вікової групи ми можемо спостерігати унікальність феномену існування будь-якої вікової групи чи життєвий шлях особистості. Кожна особистість, переходячи з одної фази розвитку до іншої, суттєво відрізняється від інших аспектів її соціальної ідентичності, тому сама ідентичність зазнає суттєвих змін за зміни фази розвитку в процесі інтерпретації людини [4, с. 35–60].

Ідентичність професійна – це процес самоототожднення з іншими представниками трудової сфери. Це відбувається завдяки уявленню людини, приналежності до його місця в професійному середовищі.

Ідентичність політична виділяється за допомогою уявлення себе з іншими, сукупності політичних принципів, приналежності до держави та певної політичної позиції чи спільноти. Ця ідентичність важлива в тому разі, коли особистість включена в політичний процес.

Ідентичність релігійна орієнтована на віруючих людей, і вони отримують статус релігійної особи. Всі релігійні особи орієнтуються на одні і ті ж самі цінності та традиції, але відмінність у них відбувається завдяки їхній етнічній

приналежності, етнокультурним характеристикам [5, с. 314–317].

Ідентичність територіальна побудована на принципах історико-культурних формувань кожної території з їх економічною та соціальною специфікою. Кожна територія ідентифікується за мовною діалектикою, культурою, традиціями, звичаями.

Демократичні суспільства сегментуються на спільноти з вузькою ідентичністю, а це може загрожувати розколами і конфліктами. У ХХІ ст. набула поширення політика мультикультуралізму, котра спрямована на захист культурних інтересів «інакших» соціальних груп, відмінних від домінуючих культурних стандартів. Суспільство розглядається у вигляді цілісності, яка розбита на невеличкі спільноти з іншим кругозором, смаками і досвідом. Політика визнання «інакшості», толерантності і взаємоповаги повинна відповідати суспільній інтеграції [4, с. 35–60].

Отже, виникали чисельні проблеми і суперечності, коли різні етнічні, релігійні спільноти, які емігрували, не поділяли правил і норм поведінки того краю, де вони хотіли жити, хоча користувалися всіма благами тієї країни. Дуже цікава концепція «нової племенності» французького соціолога Мішеля Маффесолі. Він відзначає, що повинні бути створені нові форми спільнот, які формують внутрішню силу, котра «передують владі та реалізується в різних формах» [6, с. 19].

М. Маффесолі наголошує, що сучасний «трайбалізм» являє собою передусім культурне явище, а потім усі інші (політичні, економічні, соціальні), представники сучасних племен налаштовані на те, що краще бути в спільному задоволенні, «у стані радості від світу», ніж впроваджувати якісь економічні, політичні чи соціальні проекти [6, с. 20]. Із цим феноменом соціолог показує, що краще зануритися у колективну свідомість, фантазії у сфері дозвілля, що вказують на архетипові прояви у нашому житті. Присутність віталізму можна знайти у сучасній молодіжній музиці, стилі одягу, сексуальних відхиленнях, суспільних істеріях, у прагненнях прикрасити своє тіло, «надати життю відтінок дикунства» і т. п.

М. Маффесолі робить висновок, що парадоксальний феномен постмодерності полягає у наголошенні на всьому, що стосується коріння примітивного, а трайбалізм – спроба повернення до свого коріння. У багатьох науковців бачення соціокультурних процесів полягає у потребі до ідеалу епохи модерну, тобто розумної людини, суперактивної, креативної, яка схожа на «вічну дитину» і показує себе через свій спосіб життя, свої інтереси, демонструє своє спортивне тіло, що її формує. Саме у ньому підкреслюється важливість емпатичної соціальності: відбувається зміна

через обмін товарів на почуття, що відіграють об'єднання. Крім цього, сучасний трайбалізм звертає увагу на важливість приналежності спільноти до певного місця, що є основою всього суспільного життя [6, с. 24]. Отже, знову повертає нас до проблем ідентичності, нових чинників, які її формують.

Висновки з проведеного дослідження.

Усе вищесказане дає змогу зробити висновок про те, що глобалізація насаджує нам життєві моделі, смаки, потреби, а національна культура спирається на традиційні зразки і черпає звідси свою ідентичність. Одні сприймають зразки, а інші – ні, що призводить до соціальної напруженості. Соціальне напруження, притаманне будь-якому суспільству. Культурні протиріччя, які посилюють соціальну напругу, призводять до конфліктів у суспільстві і зростання навантаження на національний культурний ланцюг. Як відзначають соціологи, в останні десятиліття зростає значимість саме культурних чинників суспільного життя. Так і у формуванні ідентичності сучасної людини, у її інтегрованому вигляді, поряд із національним, громадянським, соціально-статусним складниками культурна ідентичність відіграє усе більшу роль у створенні і функціонуванні людських спільнот, особливо за умов глобалізації, виникнення

полікультурних соціумів, транскультурних впливів та чинників, що потребують вивчення та нової концептуалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Fukuyama F. Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment. *The New York Times*. 11.09.2019. URL: <https://www.amazon.com/Identity-Demand-Dignity-Politics-Resentment/dp/0374129290>.
2. Іванченко Р.П. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. Київ, 2012. 336 с.
3. Ручка А. Соціокультурні ідентичності в контексті глобалізаційних перетворень. *Культура – суспільство – особистість*. Київ : ІС НАН України, 2006. С. 9.
4. Танчер В.В., Скокова Л.Г. Смыслоцентрированный подход культуральной социологии. *Социологические исследования культуры: концепции и практики* : кол. монография. Київ : Ін-т культурології НАМУ, 2010. С. 35–60.
5. Сахарчук Л.І. Соціалізація, інкультурація та акультурація мовців у інформаційному мультикультурному суспільстві. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2009. Вип. 22. С. 314–317.
6. Маффесолі М. Час племен. Занепад індивідуалізму у постмодерному суспільстві. Київ : Києво-Могилянська академія, 2018. С. 19–24.
7. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін : зб. наук. пр., 2018. С. 415–525. URL: <http://i-soc.com.ua/ua/edition/ukrainske-suspilstvo/issues/>.